

УДК 378.6.04-057.87

[https://doi.org/10.52058/2786-6300-2025-1\(31\)-538-844](https://doi.org/10.52058/2786-6300-2025-1(31)-538-844)

Кучай Тетяна Петрівна доктор педагогічних наук, професор кафедри педагогіки, психології, початкової, дошкільної освіти та управління закладами освіти, Закарпатський угорський інститут ім. Ференца Ракоці II, м. Берегове, <https://orcid.org/0000-0003-3518-2767>

Кучай Олександр Володимирович доктор педагогічних наук, професор кафедри педагогіки Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ, <https://orcid.org/0000-0002-9468-0486>

Калиновська Ірина Сергіївна кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри спеціальної та інклюзивної освіти, Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини, м. Умань, <https://orcid.org/0000-0003-4302-7564>

ФОРМУВАННЯ ІНКЛЮЗИВНОЇ КУЛЬТУРИ У ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Анотація. У статті розкривається формування інклюзивної культури у здобувачів вищої освіти. Нині процес створення нового інклюзивного простору, який сприятиме соціалізації дітей з обмеженими можливостями здоров'я, а також покликане вирішити питання формування у здорових дітей емоційної чуйності, толерантності, емпатії. Проте процес створення інклюзивного освітнього середовища супроводжується низкою проблем, серед яких можна відзначити недостатність методичної бази, необхідність зміни професійної підготовки педагогів, здатних реалізовувати програми інклюзивної освіти та використовувати особистісно-орієнтований підхід до дітей з обмеженими можливостями здоров'я.

Основна роль розвитку інклюзивної освіти відводиться педагогу. Тому найважливішим вимогам до професійним компетенціям, необхідним педагогу реалізації освітньої діяльності, належить готовність прийняти різних дітей, незалежно від своїх реальних навчальних можливостей, особливостей у поведінці, стану психічного і фізичного здоров'я.

Поняття «інклюзивна культура» розглядаємо як один із компонентів професійно-педагогічної культури. Інклюзивна культура - інтегративна особистісна якість, що сприяє створенню та освоєнню цінностей та технологій інклюзивної освіти, інтегруючи систему знань, умінь, соціально-особистісних та

професійних компетенцій, що дозволяють педагогу ефективно працювати в умовах інклюзивної освіти (інтегрованого навчання), визначати оптимальні умови розвитку.

Інклюзивна освіта, будучи однією з основних форм реалізації права на освіту для осіб з інвалідністю, має стати законодавчо закріпленим інститутом, який має всі необхідні компоненти, починаючи від підготовки повного пакету документів нормативно-правової бази, визначення норм і принципів відповідного фінансування, механізмів створення спеціальних умов і принципів адаптації освітнього середовища щодо студентів, які мають особливі освітні потреби.

Ключові слова: інклюзивна культура, здобувачі вищої освіти. Заклади освіти, педагог, соціальна робота.

Kuchai Tetiana Petrivna Doctor of Pedagogical Sciences, professor of the department of pedagogy, psychology, elementary, preschool education and management of educational institutions, Ferenc Rakoczi II Transcarpathian Hungarian Institute, Berehove, <https://orcid.org/0000-0003-3518-2767>.

Kuchai Oleksandr Volodymyrovych Doctor of Pedagogical Sciences, Professor of the Department of Pedagogy, National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine, Kyiv, <https://orcid.org/0000-0002-9468-0486>

Kalynovska Iryna Sergiivna PhD in Pedagogical Sciences, Associate Professor, Special and Inclusive Education Department, Faculty of Preschool and Special Education, Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University, Uman, <https://orcid.org/0000-0003-4302-7564>

FORMATION OF INCLUSIVE CULTURE IN HIGHER EDUCATION STUDENTS

Abstract. The article reveals the formation of inclusive culture in higher education students. Currently, the process of creating a new inclusive space that will contribute to the socialization of children with disabilities, as well as is designed to solve the issue of forming emotional sensitivity, tolerance, empathy in healthy children. However, the process of creating an inclusive educational environment is accompanied by a number of problems, among which we can note the insufficiency of the methodological base, the need to change the professional training of teachers who are able to implement inclusive education programs and use a personality-oriented approach to children with disabilities.

The main role in the development of inclusive education is assigned to the teacher. Therefore, the most important requirements for professional competencies

necessary for a teacher to implement educational activities include the willingness to accept different children, regardless of their real educational opportunities, behavioral characteristics, and mental and physical health.

The concept of "inclusive culture" is considered as one of the components of professional and pedagogical culture. Inclusive culture is an integrative personal quality that contributes to the creation and development of values and technologies of inclusive education, an integrating system of knowledge, skills, socio-personal and professional competencies that allow a teacher to work effectively in the conditions of inclusive education (integrated learning), to determine optimal conditions for development.

Inclusive education, being one of the main forms of realizing the right to education for persons with disabilities, should become a legally enshrined institution that has all the necessary components, starting from the preparation of a complete package of documents of the regulatory and legal framework, determining the norms and principles of appropriate funding, mechanisms for creating special conditions and principles for adapting the educational environment for students with special educational needs.

Keywords: inclusive culture, higher education students. Educational institutions, teacher, social work.

Постановка проблеми. Інклюзивна освіта має на увазі доступність освіти для всіх, пристосування до різних потреб усіх дітей [12]. Ідеологія інклюзивного освіти як виключає будь-яку дискримінацію дітей, забезпечує однакове ставлення до всіх людей, створює особливі умови для дітей, які мають особливі освітні потреби [3].

Реалізація інклюзивної освіти, включення дітей з особливостями розвитку в спільний освітній процес, дозволяє формувати у всіх його учасників поважне ставлення до прояву будь-якої «іншості», є профілактикою дискримінаційних настроїв, дозволяє боротися з проявами негативних соціальних стереотипів та дискримінації в суспільстві [6].

Інклюзивна культура є невід'ємним компонентом інклюзивної освіти та умовою побудови інклюзивного суспільства [7].

Інклюзивна культура – це рівень розвитку суспільства, що виражається «у толерантному, гуманному, терпимому, безпечному відношенні людей один до одного, де поділяються ідеї співробітництва, стимулюється розвиток усіх учасників освітнього процесу, де цінність кожного є основою загальних досягнень, а також формуються інклюзивні цінності» [5, 13]. Інклюзивні цінності разом із нормами та ідеалами є найважливішими складовими інклюзивної культури.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням інклюзивного навчання у закладах вищої освіти займалися такі вчені: Н. А. Бастун, С. Богданова,

І. Д. Зверєва, І. Єрмаков П. М. Таланчук, Г. В. Оникович, І. Б. Іванова, Р. І. Кравченко, Н. Софій, М. І. Томчук тощо.

Мета статті. Ми поставили за мету розглянути формування інклюзивної культури у здобувачів вищої освіти.

Виклад основного матеріалу. Інклюзивна культура ґрунтується на осмисленні інклюзивної освіти як можливості здобуття високоякісної освіти на різних рівнях для людей, які мають різні освітні можливості та потреби, навчаючись разом [11]. Також її можна визначити як культуру, спрямовану одночасно на успішне досягнення цілей організації та цілей інклюзії, тобто сприяє успішному досягненню цілей ЗВО як освітньої організації (підвищення якості освіти та професійної підготовки) та одночасно сприяє успішному вирішенню завдань інклюзії [2, 14].

Інклюзивна культура у ЗВО являє собою специфічну систему взаємовідносин між усіма учасниками освітнього процесу (керівництвом, професорсько-викладацьким складом, студентами, партнерами університетської спільноти), що функціонує на основі прийнятих усіма цінностями і принципами інклюзивності [6]. В рамках інклюзивної культури дані цінності та принципи надають вирішальний вплив на політику ЗВО та повсякденну освітню практику. Розвиток та вдосконалення ЗВО стає неперервним процесом [4].

Структура інклюзивної культури ЗВО включає місію навчального закладу, цінності та принципи його діяльності [3].

До завдань ЗВО належать:

- задоволення потреб громадян у якісній вищій професійній освіті;
- проведення наукових досліджень;
- розвиток професіоналізму майбутніх фахівців та їх особистих якостей, включаючи патріотизм та гуманізм;
- застосування доступних інформаційних ресурсів тощо [10].

При визначенні місії ЗВО необхідно наголошувати на:

- всебічне поліпшення суспільства з допомогою підтримки осіб із різними розумовими чи фізичними здібностями, інтересами, культурами;
- інтелектуальний, соціальний, економічний, культурний розвиток суспільства;
- задоволення освітніх потреб незалежно від індивідуальних особливостей і т.д [1].

Інклюзивний підхід в освіті висуває підвищені вимоги до всіх учасників освітнього процесу: від студентів з особливими освітніми потребами він вимагає надзвичайного напруження сил – психологічних та інтелектуальних ресурсів особистості; від умовно здорових студентів – розуміння, толерантності, готовності надавати допомогу, від викладачів, які працюють в групах, де є студенти з обмеженими можливостями здоров'я, – професіоналізму, спеціальних

знань, особливих особистісних якостей [9]. Це, в свою чергу, зумовлює необхідність забезпечення всіх учасників освітнього процесу необхідною психологічною, медичною та соціальною підтримкою. Важливою складовою інклюзивного підходу виступає психолого-педагогічне забезпечення інклюзивної освіти в ЗВО як організована система, спрямована на розвиток усіх компонентів особистісного потенціалу суб'єктів освітнього процесу, незалежно від їх можливостей: рефлексивних, когнітивних, діяльнісних, афективно-вольових [5].

Висновки. У інклюзивної освіти є широкий соціальний аспект, бо не тільки вища школа повинна бути інклюзивною, але і наше суспільство, за підтримки держави, бізнесу і громадських організацій, повинні бути інклюзивними [8]. Інклюзивна освіта, будучи однією з основних форм реалізації права на освіту для осіб з інвалідністю, має стати законодавчо закріпленим інститутом, який має всі необхідні компоненти, починаючи від підготовки повного пакету документів нормативно-правової бази, визначення норм і принципів відповідного фінансування, механізмів створення спеціальних умов і принципів адаптації освітнього середовища щодо студентів, які мають особливі освітні потреби.

Література

1. Бондар В. І. Інклюзивне навчання як соціально-педагогічний феномен. Рідна школа. 2011. 3. 10- 14.
2. Бохонкова Ю. Можливості корекції особистісних чинників соціально-психологічної адаптації. Соціальна психологія. 2005. 2 (10). 45–54.
3. Колупаєва А.А., Таранченко О.М. «Інклюзивна освіта: від основ до практики»: [монографія]. К. : ТОВ «АТОПОЛ», 2016. 152.
4. Кучай О. В., Шинкарук В. Д., Біда О. А., Кучай Т. П. Сучасний стан інклюзивної освіти в країнах Європейського Союзу. Освітній простір України. Науковий журнал ДВНЗ “Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника”. Івано-Франківськ. 2019. Том 1, 17. 19-23.
5. Кучай О.В., Кучай Т. П. Вивчення досвіду США в сфері інклюзивної освіти. Наукові записки / Ред. кол.: В. Ф. Черкасов, В. В. Радул, Н. С. Савченко та ін. 178. Серія: Педагогічні науки. Кропивницький: РВВ ЦДПУ ім. В. Винниченка, 2019. 40-43.
6. Кучай О.В., Кучай Т. П. Теоретичні основи інклюзивного навчання у закладах вищої освіти. Науковий вісник Миколаївського державного університету імені В.О. Сухомлинського: збірник наукових праць / за ред. Тетяни Степанової. Серія «Педагогічні науки». Миколаїв: МНУ ім.В.О.Сухомлинського, 2 (65), 2019. 46-49.
7. Кучай О.В., Шинкарук В. Д., Біда О. А. Теоретичні засади інклюзивного навчання в Україні. Наукові записки. Серія: Педагогічні науки. 182. Кропивницький: РВВ КДПУ ім. Винниченка, 2019. 32–34.
8. Луценко І. В. Психологічний супровід дитини з особливими освітніми потребами в умовах інклюзивного навчання. Практичний психолог: Школа. 2013. 10. 4-15.
9. Порошенко М.А. Інклюзивна освіта: навчальний посібник. Київ: ТОВ «Агентство Україна». 2019. 300.

10. Психологічний супровід інклюзивної освіти: [метод. рек] / автор. кол. за заг. ред. А. Г. Обухівська. Київ: УНМЦ практичної психології і соціальної роботи, 2017. 92.
11. Сабат Н. Соціально-педагогічний аспект інклюзивного навчання. Соціальний педагог. 2008. 3. 42 – 46.
12. Шевців З. М. Основи інклюзивної педагогіки: підручник. К. :«Центр учбової літератури», 2016. 248.
13. Puhach, S., Avramenko, K., Michalchenko, N., Chychuk, A., Kuchai, O., & Demchenko, I. (2021). Formation of Specialists' Legal Competence in the System of Life Long Education. Revista Romaneasca Pentru Educatie Multidimensionala, 13(4), 91-112.
14. Shetelya, N., Oseredchuk, O., Cherkasov, V., Kravchuk, O., Yarova, L., & Kuchai, O. (2023). Competency approach in preparing professionals in an innovative educational environment in higher education. Revista Conrado, 19(S3), 298-307.

References

1. Bondar V. I. (2011). Inklyuzyvne navchannya yak sotsial'no-pedahohichnyy fenomen [Inclusive education as a social and pedagogical phenomenon]. Ridna shkola. 3. 10- 14. [in Ukrainian].
2. Bokhonkova YU. (2005). Mozhlyvosti korektsiyi osobystisnykh chynnykiv sotsial'no-psykholohichnoyi adaptatsiyi [Possibilities of correction of personal factors of social and psychological adaptation]. Sotsial'na psykholohiya. 2 (10). 45–54. [in Ukrainian].
3. Kolupayeva A. A., Taranchenko O. M. (2016). Inklyuzyvna osvita: vid osnov do praktyky. Inclusive education: from basics to practice [Inclusive education: from basics to practice]: [monohrafiya]. K. : TOV «ATOPOL». 152. [in Ukrainian].
4. Kuchai O. V., Shynkaruk V. D., Bida O. A., Kuchai T. P. (2019). Suchasnyy stan inklyuzyvnoyi osvity v krayinakh Yevropeys'koho Soyuzu [Current state of inclusive education in the countries of the European Union]. Osvitniy prostir Ukrayiny. Naukovyy zhurnal DVNZ “Prykarpat's'kyy natsional'nyy universytet imeni Vasylya Stefanyka”. Ivano-Frankivs'k.. Tom 1, 17. 19-23. [in Ukrainian].
5. Kuchai O. V., Kuchai T. P. (2019). Vyvchennya dosvidu SSHA v sferi inklyuzyvnoyi osvity [Study of the experience of the USA in the field of inclusive education]. Naukovi zapysky / Red. kol.: V. F. Cherkasov, V. V. Radul, N. S. Savchenko ta in. 178. Seriya: Pedahohichni nauky. Kropyvnyts'kyy: RVV TSDPU im. V. Vynnychenka. 40-43. [in Ukrainian].
6. Kuchai O. V., Kuchai T. P. (2019). Teoretychni osnovy inklyuzyvnoho navchannya u zakladakh vyshchoyi osvity [Theoretical foundations of inclusive education in higher education institutions]. Naukovyy visnyk Mykolayivs'koho derzhavnoho universytetu imeni V. O. Sukhomlyns'koho: zbirnyk naukovykh prats' / za red. Tetyany Stepanovoyi. Seriya «Pedahohichni nauky». Mykolayiv: MNU im. V. O. Sukhomlyns'koho, 2 (65). 46-49. [in Ukrainian].
7. Kuchai O. V., Shynkaruk V. D., Bida O. A. (2019). Teoretychni zasady inklyuzyvnoho navchannya v Ukrayini [Theoretical foundations of inclusive education in Ukraine]. Naukovi zapysky. Seriya: Pedahohichni nauky. 182. Kropyvnyts'kyy: RVV KDPU im. Vynnychenka,. 32–34. [in Ukrainian].
8. Lutsenko I. V. (2013). Psykholohichnyy suprovod dytyny z osoblyvymy osvitnimy potrebamy v umovakh inklyuzyvnoho navchannya [Psychological support of a child with special educational needs in the context of inclusive education]. Praktychnyy psykholoh: Shkola. 10. 4-15. [in Ukrainian].
9. Poroshenko M. A. (2017). Inklyuzyvna osvita [Inclusive education]: navchal'nyy posibnyk. Kyiv: TOV «Ahent'stvo Ukrayina». 2019. 300. [in Ukrainian].
10. Psykholohichnyy suprovod inklyuzyvnoyi osvity [Psychological support for inclusive education]: [metod. rek] / avtor. kol. za zah. red. A. H. Obukhivs'ka. Kyiv: UNMTS praktychnoyi psykholohiyi i sotsial'noyi roboty. 92. [in Ukrainian].

11. Sabat N. (2008). Sotsial'no-pedahohichnyy aspekt inklyuzyvnoho navchannya [Socio-pedagogical aspect of inclusive education]. *Sotsial'nyy pedahoh*. 3. 42 – 46. [in Ukrainian].
12. Shevtsiv Z. M. (2016). Osnovy inklyuzyvnoyi pedahohiky [Fundamentals of inclusive pedagogy]: pidruchnyk. K.:«Tsentr uchbovoyi literatury». 248. [in Ukrainian].
13. Puhach, S., Avramenko, K., Michalchenko, N., Chychuk, A., Kuchai, O., & Demchenko, I. (2021). Formation of Specialists' Legal Competence in the System of Life Long Education. *Revista Romaneasca Pentru Educatie Multidimensionala*, 13(4), 91-112.
14. Shetelya, N., Oseredchuk, O., Cherkasov, V., Kravchuk, O., Yarova, L., & Kuchai, O. (2023). Competency approach in preparing professionals in an innovative educational environment in higher education. *Revista Conrado*, 19(S3), 298-307.